

Vanden Schryver
f. v. 55.

ALGEMEEN BESCHAAFDE
OMGANGSTAAL IN
ZUID-NEDERLAND

DOOR WILLEM DE VREESE

UITGAVE VAN DE VEREENIGING VOOR BESCHAAFDE
NEDERLANDSCHE UITSPRAAK TE ANTWERPEN

— 1914 —

Overgedrukt uit "Mededeelingen van de Vereeniging
voor Beschaafde Nederlandsche Uitspraak" Febr. 1914.

e. j. D. W. B.
Januari 1930
B. E. L. M.: Antwerpen 1914
T. A. B.

Algemeen Beschaafde Omgangstaal in Zuid-Nederland

DOOR PROF. DR. W. DE VREESE (1)

Dames en Heeren ! Het gaat zeker, dat het moeilijk is, menschen en zaken uit een ander land goed te kennen en te beoordeelen, en het gaat even zeker, dat Vlaanderen en de Vlamingen in het buitenland kwalijk bekend zijn en daardoor kwalijk beoordeeld worden. Dikwijls gebeurt dit zonder reden. Echter is er één geval, waarin wij den vreemdeling niet kunnen overtuigen van zijn ongelijk en waarin wij ons — naar mijn gevoelen althans — met geen reden ter wereld vroolijk kunnen maken over zijn verbazing, noch boos over zijn medelijden. Verbazing of medelijden, of liever : verbazing *en* medelijden, — die twee gewaarwordingen zijn het, die opkomen bij elken vreemdeling, als hij bekend geraakt met de toestanden, die in onze gewesten op het stuk van algemeen beschaafde omgangstaal heerschen. Laten wij daarom die toestanden eens heel goed onder de oogen zien ; laten wij er ons goed rekenschap van geven, met koelen bloede, zonder eenige vooringenomenheid, zonder eenige zwakheid, ik zou haast zeggen : zonder eenige gevoeligheid.

1) Voordracht gehouden voor de leden van de "Vereeniging voor beschaafde Nederlandsche Uitspraak", op Donderdag, 6 November 1913, in de Feestzaal van het Koninklijk Atheneum te Antwerpen. — Stenogram van den Heer J. LUYCXX, leeraar aan den stedelijken leergang in het Nederlandsch Snelschrijven te Antwerpen.

Als wij door de straten en over de markten onzer steden loopen, evenzeer als over de plaatsen onzer dorpen of langs de wegels van ons platteland, dan hooren wij — ik ten minste — niets dan dialect spreken. Iedereen spreekt zijn dialect. Tot op de school toe hoort men nauwelijks iets anders : de Vlaamsche jeugd komt *mét* haar dialect op school en komt er *mét* haar dialect uit. Een enkele onderwijzer of onderwijzeres moge al minder of meer beschaafd Nederlandsch spreken, of althans iets dat er naar gelijkt, bij de leerlingen gaat dat in geen geval verder, dan *op de letter* spreken in de leesles en bij het antwoorden op de vragen, die door den onderwijzer tot hen gericht worden. Hun onderlinge gesprekken houden zij in hun dialect, en als ze de school uit zijn, dan is het "schoon" of "hoog Vlaamsch" — zooals het Nederlandsch bij de Vlamingen heet — heelemaal vergeten. Ik geloof, dat het bij de onderwijzers en onderwijzeressen niet anders toegaat : dialect spreken ook zij onder elkander, dialect spreken zij met de leerlingen, dialect spreken zij met de ouders, — dat alles met het gebenedijde gevolg dat de enkele kinderen, die miraculeuzerwijze met een Nederlandschen mond op school komen, hun beschaafd Nederlandsch dadelijk verleeren, tenzij de ouders krampachtige pogingen aanwenden om dit te beletten ; en zelfs kunnen zulke pogingen nooit zóó ver strekken, dat de taal hunner kinderen van "vreemde smetten vrij" blijft. Te Gent b. v. is het onmogelijk, dat een in het Nederlandsch opgebracht kind niet naar huis come met het nieuws, dat een "ring" geen "ring" maar wel een **ring-ch** is. (*Gelach.*) In het middelbaar onderwijs gaat het, geloof ik, wat beter dan in het lager, althans daar waar een jonge onderwijzer voor de klasse staat. Ik weet, dat daar zeer ernstige pogingen aangewend worden om het dialect te weren, wat echter nog niet zeggen wil, dat er echt beschaafd Nederlandsch gesproken wordt, want ook op die scholen spreken de kinderen onder elkander dialect. Zoo is het ook op de Athenaea gesteld, ten minste op het Athenaeum te Gent ; ik weet niet of gij in dit opzicht te Antwerpen gelukkiger zijt.

Met een woord dus : iedereen spreekt dialect, behoudens een betrekkelijk klein getal uitzonderingen, en die zijn dan te zoeken onder de flaminganten. Onder de flaminganten, bepaaldelijk onder hen die schrijven, zijn er velen, die werkelijk beschaafd Nederlandsch spreken, maar de meerderheid kennen alleen en spreken **bij gelegenheid** een mengsel van dialect en beschaafd Nederlandsch, dat zeer sterk onder den invloed van de geschreven taal staat, en waarin het dialect altijd overheerscht : het is dialectisch Nederlandsch, of om het anders te zeggen, dialect met eenige minder of meer vernederlandschte klanken. De eene vernederlandscht wat meer dan de andere, maar slechts weinigen doen dat in zulke mate, dat men zeggen kan : "Die en die spreekt

zuiver Nederlandsch !” Dat flaminganten-Nederlandsch — zooals ik het zou willen noemen — verschilt niet alleen zeer sterk van stad tot stad, natuurlijk gevolg van 't verschil in dialect, — maar zelfs van individu tot individu uit dezelfde stad ! De jongens, die wij op de Hoogeschool krijgen, de spes patriae, spreken meest allen dat flaminganten-Nederlandsch, met slechts heel enkele uitzonderingen, en lang niet allen hebben hun dialect geheel uitgeschud, als ze de academie verlaten.

Dat is de toestand. Die toestand wordt hier natuurlijk slechts in groote trekken geschetst. In bijzonderheden kan ik niet treden en het spreekt van zelf, dat hierbij niemand persoonlijk getaxeerd noch gecritiseerd wordt : wij constateeren alleen "a matter of fact". Ik geloof niet, dat iemand onder U kan *bewijzen*, maar *bewijzen* zooals tweemaal twee vier is, dat de toestand beter is, dan ik hem afgeschilderd heb. Mijn voorstelling berust op een gezette en nauwkeurige waarneming, ik durf zeggen : op een allernauwkeurigste waarneming. Niet alleen ken ik een groot aantal personen uit verschillende Vlaamsche gewesten, ik mag ook zeggen, dat ik vrijwel alle streken van Vlaanderen heb bezocht, Vlaanderen in den zin, dien Victor Hugo er aan hecht, als hij zegt dat Luik in Vlaanderen ligt. (*Gelach.*) Welnu de toestand is overal dezelfde ; er kan alleen spraak zijn van iets minder of meer.

Ieder onder U zal zeker wel willen toegeven, dat zulke toestand betreuenswaardig en beschamend is. Beschamend : in elk land bestaan immers dialecten, het is waanzin te meenen dat het niet zoo is, — ook zijn er in elk beschaafd land nog wel menschen te vinden, die niet veel anders dan hun dialect spreken, en de algemeen beschaafde taal van hun land niet kennen ; maar een "beschaafd" land, waar geen boven alle dialecten staande, algemeen begeerde en bekende omgangstaal bestaat, dat is een schouwspel, dat alleen in ons land wordt vertoond.

Beschamend, maar vooral betreuenswaardig. Wie zal de schade berekenen, die ons volk daardoor heeft geleden, zoo stof-felijk als geestelijk ? Wij zijn sinds tientallen van jaren bestreden met tallooze drogredenen, die men kan samenvatten in het bekende woord van Ledeganck :

« De Vlaming heeft geen taal ! »

In weerwil van alle moeite en alle scherpzinnigheid door onze mannen ten beste gegeven om dit tegen te spreken, en uit den weg te ruimen wat zij als een patente onwaarheid beschouwden, werd het verwijt telkens herhaald, en telkenmale met sterker aandrang. Waardoor kwam dat ? Doordien onze mannen onze stelling zoo slecht verdedigden ? Voorzeker niet ! Er waren verschillende oorzaken, maar, naar mijn overtuiging, was een der voor-

naamste, zoo niet de voornaamste, dat beide partijen elkander niet verstonden.

Zij, die beweerden en die beweren dat het Vlaamsch geen taal is, bedoelden met dat verwijt meestal niets anders, dan dat de Vlamingen alleen dialect spraken of spreken, dus geen taal hebben. Want voor den oningewijde, voor den gewonen mensch is een dialect geen taal. De flaminganten, daarentegen, die het verwijt trachtten te weerleggen, waren volkomen te goeder trouw, overtuigd als zij waren, dat hetgeen zij bij een of ander gelegenheid, voor de galerij, spraken, wel degelijk een taal was. Zij verloren echter volkomen uit het oog, dat één zwaluw nog geen zomer maakt. Doch de oogen en vooral de ooren van onze tegenstanders waren scherper dan de onze. Zij speurden wat wij hoorden noch zagen. Eerst in de allerlaatste jaren is er verandering in de argumentatie van de franskiljons gekomen.

Nog veel erger is, dat niets zoozeer de verspreiding van het Fransch in de hand heeft gewerkt en nog werkt, dan het ontbreken van een algemeen beschaafde omgangstaal in Vlaanderen. Om op dat stuk zuiver te redeneeren, moet men wegdenken allen die, in mindere of meerdere mate, op een of ander wijze aan taal of letterkunde doen, laat ons zeggen : alle flaminganten. U moet alleen denken aan den werkman, aan den ambachtsman, aan den winkelier, aan den handelsman, met een woord : aan den gewonen mensch, in zijn druk bedrijf, buiten alle geleerdheid. Gij moogt ook wel denken aan flaminganten, maar dan alleen aan dezulke, die niet op een vergadering zijn ! (*Gelach.*)

In meer dan één zin ligt Gent zoo ongeveer in het midden van al de gewesten in 't Zuiden, waar men een taal spreekt die de voortzetting is van de taal die door de Salische Franken gesproken werd. De Gentenaar verstaat, natuurlijk, zonder eenige moeite alle Oostvlaamsch. Hij verstaat ook zeer vlot het Antwerpsche Brabantsch en het Brugsche Westvlaamsch. Hij verstaat ook nog, wat minder vlot echter, het Brabantsch uit Brussel, het Westvlaamsch uit Poperinge of uit Duinkerke, maar daarmee is, geloof ik, vrijwel de grens van zijn verstaan en meteen die van zijn verstaanbaarheid bereikt. Van het Leuvensch b.v. dringen slechts een klein getal woorden onmiddellijk tot zijn bevatting door. Het verschil tusschen het Leuvensch *briër* en het Gentsche *brèwer* is zoo groot dat het woord van den eenen, alleen maar op den klank af, voor den anderen geheel onverstaanbaar is. Stelt U onder zulke omstandigheden een samenspraak voor tusschen een Leuvenschen "briër" en een Gentschen "brewer". Gij Antwerpenaren, verstaat noch het een, noch het ander woord. Verneemt dan, dat beide "brouwer" beteekenen. (*Gelach.*) Willen Leuvenaar en Gentenaar elkander verstaan, dan behooren zij elkander hun taal nader te verklaren. Aldus zou de Gentsche "brèwer" met

den Leuvenschen "briër", indien ze samen iets over het bier, het mout, of de hoeveelheid graan per kuip te verhandelen hadden, verplicht zijn elkander eerst en vooral eenige inlichtingen te verstrekken, die werkelijk tot een woordenboek zouden kunnen samengevat worden. Hoe verder van honk onze Gentenaar zich begeeft, hoe grooter de behoefte aan zulk een woordenboek wordt. Hoe verder hij naar het Oosten gaat, hoe noodzakelijker het voor hem wordt, indien hij met menschen uit die streek wil kunnen omgaan, eerst en vooral een soort van philologisch colloquium met hen te houden. Dat colloquium wordt volstrekt onmisbaar voor hem, als er spraak is van een dialect, dat de voortzetting is niet van de taal der Salische Franken, maar van die der Ripuarische Franken, zooals in 't mich-kwartier, en verder van om 't even welk Limburgsch dialect. Zoo b. v. indien de Gentenaar het woord tot een Maastrichtenaar richt, zal deze hem ongeveer aankijken alsof hij Chineesch hoort praten, en omgekeerd. Bedenk nu, indien dit reeds het geval is voor een Gentenaar, die ongeveer in het midden van ons taalgebied woont, welke moeilijkheden het voor een mensch uit West-Vlaanderen moet opleveren, om te converseeren met een mensch uit het Oosten van Brabant, uit het mich-kwartier of uit Limburg beoosten Maze. Onmogelijk is dat wel niet! Er zijn zeker aanrakingspunten tusschen de dialecten, maar toch zou in zulk een geval het woordenboek, waarvan ik daareven sprak, uitstekende diensten bewijzen. Zulk woordenboek bestaat echter niet... Wie zou, in deze eeuw van— ik wou zeggen in deze eeuw van stoom en electriciteit, maar sedert de Tentoonstelling van Gent zeggen zelfs de Gentenaars : in deze eeuw van draadlooze telegraphie en luchtschepen, wie zou er tijd en geduld genoeg hebben, vraag ik, om zulk een woordenboek te maken? Is er iets natuurlijker, dan dat de lui in zulke moeilijke omstandigheid grijpen naar het middel, dat bovendien allerwegen als een kenmerk van hoogere beschaving wordt aangeprezen, namelijk naar het Fransch? Fransch, of althans wat daarvoor geldt, Fransch wordt immers overal onderwezen, waar men ook gevestigd zij : te Antwerpen, te Gent, te Brugge, te Poperinge, te Zoetenaaië, om het even waar gij wilt. Daarentegen, Antwerpsch kunt gij alleen te Antwerpen leeren; om Gentsch te leeren moet gij liefst naar Gent komen, enz., maar Fransch kent iedereen. Daarnaar grijpen zij dus : dat is gemakkelijker. Het is de taal die iedereen, welke ook zijn dialect weze, verstaat of heet te verstaan. Ergo, iedereen spreekt Fransch en gebruikt het zooveel mogelijk. Wat het mengelmoes van Italiaansch, Portugeesch en ook Fransch, in den tijd van de Venetiaansche en Genuesche heerschappij in de Levant daar voor inlanders en zeevaarders was, is het Fransch nu voor de Vlamingen : het Fransch is hun "lingua franca" geworden. Wat

een schande! De schoone taal, waarmede men meent zich zelf te verheffen, wordt vernederd tot een asschepoester. Daarenboven: Fransch leeren heeft niet alleen het voordeel, dat het tijd en moeite heet uit te sparen, het geeft ook aanzien. Het staat zeer gekleed! Het Fransch is de taal van al wie in de wereld iets is of zijn wil, iets heet te zijn of worden wil. Door Fransch te leeren, kan men dus niet alleen met iedereen verkeerem, men klimt een sport hooger op dat ding waarvan ik den naam steeds met "amours, délices et orgues" uitspreek: "op de maatschappelijke ladder". Wie zou daarvan niet willen profiteeren? (*Gelach.*)

Laten wij even een ander standpunt innemen. In alle landen der wereld gelden de dialecten als leelijk, vulgair, arm, plat, gemeen, wat zij inderdaad ook dikwijls zijn. Daarentegen geldt de algemeene omgangstaal als deftig, voornaam, sierlijk, welluidend, rijk, en op haar alleen past men het epitheton "beschaafd" toe, wat ook alweer in veel opzichten waar is. Nu is het bij elkeen een zeer begrijpelijk en zeer gerechtvaardigd verlangen, voor een beschaafd mensch door te gaan, ook als men het niet is. Men wordt niet gaarne beschouwd als van lage komaf of als voortgekomen uit kringen, waar dialect gesproken wordt; een der middelen, waarmee men dat verlangen verwezenlijken kan, is dit: geen dialect spreken, maar integendeel de beschaafde omgangstaal bezigen. Wat doen nu de jongens en meisjes, de heeren en dames, die om de een of andere reden willen voorkomen, dat men uit het gebruik van dialect opmake van wien of van waar zij stammen? Bij gebrek aan een algemeen beschaafde Nederlandsche omgangstaal spreken de beschaafde Vlamingen — Fransch. Ik geloof niet, dat er iets is, dat de verspreiding van het Fransch meer in de hand heeft gewerkt, dan deze omstandigheid. Mannen en vrouwen van het platte land, die iets meer willen zijn dan boer of werkmans, spreken Fransch; de deftige kostersvrouw, wier man van buiten naar binnen verplaatst wordt, spreekt Fransch; de boerenzoon die gestudeerd heeft, ingenieur, dokter of advocaat is geworden, spreekt Fransch; bevreesd als ze zijn, dat hun dialect zou verraden, dat ze van den "buiten", dat ze "boer" of "boerin" zijn. Dezelfde vrees bevangt het stadskind, dat er in wil slagen, of er in geslaagd is zich boven zijn omgeving te verheffen. Zij allen spreken Fransch omdat ze — het hooge woord moet er uit — er zich voor schamen dat ze alleen dialectisch Nederlandsch kunnen spreken.

Onder mijn goede vrienden heb ik er een die, voor een Vlaming en voor zoover ik het beoordeelen kan, waarlijk nogal een aardig mondje Nederlandsch spreekt. Hij is nogal stijfhoofdig, stijfhoofdig als een echte Gentenaar, zegt men, — en ik geloof dat hij ook den bult van den eerbied heelemaal mist, want hij spreekt altijd Nederlandsch, met iedereen, ook met de hooge

oomes met wie hij af en toe in aanraking komt, en van wie gewone stervelingen meenen, dat ze heelemaal geen Nederlandsch kennen. Welnu, Mijne Hoorders, wilt ge weten wat aan dien vriend van me al meermalen overkomen is, als hij zoo langs zijn neus weg een hooggeplaatst man er toe brengt Nederlandsch te spreken? Hij heeft het mij zelf verteld, op een eeuwig zwijgen! maar daar gij ook kunt zwijgen, zal ik het U maar over vertellen, hij is er toch niet bij. (*Gelach*). Welnu, dan zeggen die heeren tegen hem, naar 't schijnt, in een vlaag van openhartigheid: "Ja, indien ik Nederlandsch kon spreken, zooals U dat doet, dan zou ik het gaarne en overal spreken, maar ik heb, jammer genoeg, de gelegenheid niet gehad het te leeren"— of iets dergelijks. Ik weet niet wat U zoo al denkt bij zulk een bekentenis, maar voor mijn geestesoog ontplooit zich daarbij een verschiet, waarvoor ik terugschrik. Als ik denk aan al die menschen, die goed Nederlandsch hadden willen en kunnen spreken, indien zij gelegenheid hadden gevonden het te leeren, dan huiver ik, want wie zal de som van wijskracht berekenen, die aldus verloren is gegaan en gaat, en in normale omstandigheden het Vlaamsche Volk zou ten goede zijn gekomen!

Nu zijn er misschien onder U, die meenen, dat ik schromelijk overdrijf, dat de algemeen beschaafde omgangstaal in Zuid-Nederland wel degelijk bestaat, maar dat ik ze niet hoor, noch hooren wil. Heusch, ik verzeker U, Geachte Hoorders, dat ik niets liever wensch dan zooveel mogelijk toe te geven, waar ik maar kan. Ik weet wel, dat er, buiten den vriend waarvan ik daareven vertelde, nog een aantal andere stijfhoofdige Vlamingen zijn, wier Nederlandsch een aardig compliment verdient; doch die verdienste is en blijft volstrekt individueel, zoodat daaruit dan ook niet mag afgeleid worden, dat een algemeen beschaafde omgangstaal bij ons wel degelijk bestaat. Immers, tegenover die enkelen, welke zeer goed spreken, staan duizenden en duizenden, wier taal slechts in de verte op beschaafd Nederlandsch gelijkt. Ongelukkig is het lastig en moeilijk dit in abstracto te bewijzen; alleen concrete gevallen zouden U geheel kunnen overtuigen. Zoo, bij voorbeeld, dat Mijnheer A. de grootste moeite heeft om behoorlijk de neuskeelklanken uit te spreken zooals ze voorkomen in woorden als *ring*, *koning*, *zingen*, en zulke woorden uitspreekt als: *ringch*, *koningch*, *zinggen*; — dat Mijnheer B. er maar niet in slagen kan de *sch* uit te spreken zooals het behoort, en in plaats van *schrijven*, *sjrijven* zegt; — dat Mijnheer C. in plaats van te zeggen *mijn*, *zijn*, *ei*, met een zeer wijden klank zegt *maain*, *zaain*, *aai*. (*Gelach*) Ja, Mijnheer D. gaat nog verder en zegt: *De meur*. *Het is acht eur*. Maakt er hem opmerkzaam op, hij zal erg verbaasd opkijken en beweren, dat hij zegt "acht uur" terwijl hij nog "acht eur"

uitspreekt. (*Herhaald gelach*). Dat Mijnheer E. nooit zegt *kind, dik, dun, nieuw, leeuw*, maar : *kiend, diek, duun, nuuw, leu*. Dat er verder tallooze personen zijn, wien het onmogelijk is te spreken van een "*lied*"; zij zeggen : *lie-ed*. Ook zeggen zij *ierste*, in plaats van *eerste*, enz. Weer anderen spreken dat alles minder of meer goed uit, doch geraken er niet toe den sisklank in : *menschen, bosschen, visschen*, als een eenvoudige *s* uit te spreken, alhoewel zij hun leven te midden van mensen, bossen of vissen doorbrengen. Het zijn voor hen allemaal *men-s-ch-en, bos-s-ch-en* of *vis-s-ch-en*. Een zooveelste kan er niet toe komen uit te spreken : *kwalik, moeilijk*; hij voelt de dringende behoefte het welluidend "uit te galmen" : *kwalaaik, moeilaaik*. Niemand schijnt te merken, dat haast alle Vlamingen de klinkers voor een dentale nasaal eenvoudig geheel nasaleeren. Nog zonderlinger gaat het als die menschen spreken over *princiepes* of een *discussie* voeren : het worden allemaal *preinsiepen* en *dieskuusses*; iedereen scheldt tegen de *mieniesters*, niet tegen de *ministers*.

Zoo zou ik nog een half uur lang voorbeelden bij de vleet kunnen aanhalen. Laat ik het echter niet doen : gij zoudt mij te schoolmeesterachtig vinden... Laat mij alleen nog even toe te wijzen op twee grove fouten, die algemeen tegen de uitspraak begaan worden. De eerste betreft den klemtoon. Daarmee liggen talrijke menschen overhoop. Zij zullen spreken b.v. van het *onder-wijs*, van een *lo-kaas*, als het toch *klaar* als de zon is, dat het moet zijn : het *on-derwijs*, een *lök-aas*. Onze beste sprekers leggen elk oogenblik den klemtoon verkeerd, en zeggen niet alleen *onderWIJS*, maar zelfs *onderRICHT, STADhuis, BURgemeester, majesTEIT, ONTslag, HOOgeschool, EDelgesteente, NIEUWjaar, ALtaar*; ja zelfs *practISCH, econoMISCH*. Dan is er haast niemand in Zuid-Nederland, die in het spreken een onderscheid maakt tusschen b.v. *mij* en *me* al naar gelang het voornaamwoord al of niet voorafgegaan wordt door een voorzetsel. Hoe dikwijls zult ge niet hooren : "Kind, kom eens *baai maai*", als het eenvoudig moet klinken "*bij me*". De tweede fout die ik bedoel, betreft de uitspraak van de *h*. Het is een feit, dat, meen ik, niemand ontgaan kan, nl. dat de Vlamingen, als ze beschaafd meenen te spreken, de *h* weglaten waar ze staan moet en ze uitspreken, waar ze niet staat : *geef mij een harm*, maar : *waar is mijn oet* (hoed) (*Gelach*.)

Denkt niet, Geachte Hoorders en Hoorderessen, dat dat alles uit de lucht gegrepen is. Indien ik U bij elk voorbeeld welbekende namen moest noemen, namen van menschen die op zulke wijze gedurig tegen de goede uitspraak zondigen, gij zoudt van uw verbazing niet bekomen. Maar dat zullen we natuurlijk niet doen : *nomina sunt odiosa* en overigens — ik herhaal het —

alle bedoeling om wien ook persoonlijk te taxeeren ligt ver van ons. Maar toch vraag ik verlof, een enkele uitzondering te mogen maken. Niemand kan mij beletten — aangezien ik toch het woord heb — kwaad te spreken van den persoon die op dit oogenblik vóór U staat. Welnu, *ik* kan u een fout in mijn uitspraak aanwijzen. Het is namelijk zeker, dat ik, terwijl ik tot U spreek, een bepaalden klank, de *w*, niet goed zeg, althans niet zoo, zooals dat door vele beschaafde Nederlanders wordt gedaan. Ik zeg niet, dat ik het niet kan, maar het is een feit, dat ik het doorgaans niet doe. Waardoor dat komt, waaraan dat ligt, doet op het oogenblik niets ter zake : de hoofdzaak is, dat Gij met het feit bekend zijt. Dat is wel, dunkt me, de proef op de som, indien Gij die nog noodig hadt.

In weerwil van dien voor iedereen waarneembaren toestand, zijn er menschen te vinden, die gelooven en met den meesten ernst beweren en staande houden, dat er in Zuid-Nederland wel degelijk een algemeen beschaafde omgangstaal bestaat. Zij die dit beweren, zijn echter geen philologen of taalkundigen van beroep; het zijn dilettanten, of op zijn best genomen, belangstellenden in taal- en letterkunde. Ik zou U willen raden, niet langer naar hun woorden te luisteren. Het staat met de taal zoo ongeveer als met de opvoeding. Iemand die zijn zoon wil opleiden tot vee-fokker of bloemist, doet zijn zoon in de leer bij — een vee-fokker of een bloemist. Wie in zijn huis het gaslicht wil laten aanleggen, ontbiedt een gasfitter; — men wendt zich tot een ingenieur, als er spraak is een rivier te verleggen, of een brug over een stroom te bouwen; krijgt iemand een gebrek aan oog, oor, arm of been, hij haalt er spoedig een oogmeester of een oorendokter, of een andere specialiteit bij, en laat er gerust naar kijken, met of zonder spiegel. (*Gelach.*) Met een woord, iedereen is het hierover eens : dat men om iets goeds te verrichten, kennis van zaken moet hebben, daartoe opzettelijk moet opgeleid zijn. Ik ken op dien regel slechts twee uitzonderingen : iedereen kweekt kinderen op, zonder dat hij het geleerd heeft of leert, en iedereen meent over taalkwesties te kunnen en te mogen meepraten, zonder dat hij er ooit ernstig over nagedacht, laat staan gestudeerd heeft. Naar het schijnt is het voldoende, dat men een taal spreke om er zeer geleerd over te zijn. Iedereen spreekt er over, al is het ook maar zijn mond voorbij; aldus zij die beweren, dat in Zuid-Nederland een algemeen beschaafde Nederlandsche omgangstaal wel degelijk bestaat. Zij bewijzen alleen reeds door die bewering dat zij de zaak waarover zij met zooveel fiducia spreken nooit van nabij hebben bestudeerd. De mannen van het vak hooren in die zogenoemde algemeene taal tallooze verschillen, tallooze onnauwkeurigheden, en het zou, dunkt mij, een goed ding zijn, indien men aan die mannen van het vak, de taalkundigen van beroep,

dezelfde eer en hetzelfde vertrouwen bewees als aan dokters, ingenieurs, metselaars, timmerlui, gasfitters, enz. Ik zal voor 't oogenblik maar aannemen, dat Gij uw dienaar dat vertrouwen niet ontzegt, en dat Gij hem wilt gelooven, zonder dat hij het nu nog verder in bijzonderheden demonstreert, als hij op grond van nauwkeurige waarneming op de stelligste wijze verzekert, dat zij die meenen, dat in Zuid-Nederland een algemeen beschaafde Nederlandsche omgangstaal bestaat, een illusie koesteren, volkomen te goeder trouw, maar dan toch een illusie.

Trouwens, men kan a priori beredeneeren, dat zulk een algemeene omgangstaal in Zuid-Nederland nog niet bestaan kan. Laat ons maar even nagaan : hoe leeren wij, Zuidnederlanders, ons zoogenaamd Nederlandsch, en vooral : hoe hebben onze voorgangers het geleerd ? Leeren onze kinderen het soms van de lippen hunner ouders ? Wij weten allen maar al te wel, hoe gering het getal der gezinnen is, waar aan den huiselijken haard *iets anders dan dialect* geproken wordt ; de *booze tongen* beweren zelfs, dat bij de best sprekende Flaminganten aan huis — Fransch wordt gesproken. Wordt of werd in het algemeen Nederlandsch degelijk onderwijs gegeven ? Alweer weten wij allen, dat dat onderwijs, voor zoover het bestaat, iets uit de allerlaatste jaren, voor velen zelfs iets uit de allerlaatste dagen is, getuige de stichting van deze "Vereeniging voor Beschaafde Nederlandsche Uitspraak". Dat is een heugelijke daad, ik erken het gaarne, doch het verandert voor het oogenblik niets aan het feit dat onze kinderen *vooralnog met hun dialect op de school, en met datzelfde dialect uit de school komen*. Hoe doen zij nu, die hun dialect willen verzuiveren, vermooien, vernederlandschen ? Wel, zij gaan heel eenvoudig hun wijsheid zoeken *in de boeken*, in een hoeksken met een boekken, en trachten te spreken, zooals het heet, *op de letter*. Sedert 1830 is dit de eenige uitkomst voor allen — enkele bevoorrechten uitgezonderd — die er behoefte aan hadden uit hun dialect te komen. Maar, zoo ooit, dan mocht dat heeten van Scylla naar Charybdis verzeild raken, van den wal in de sloot terecht komen. Ja, dat is een der verderflijkste gevolgen, pardon ! een der schoonste weldaden die wij aan de omwenteling van 1830 verschuldigd zijn. Sedert is voor de Vlamingen een nieuwe pedagogie opgegaan : alle verband met hen, die beschaafd Nederlandsch spraken, werd zoo goed als geheel verbroken ; niet meer met het oor, met het oog zouden zij hun taal leeren.

Helaas ! in de boeken staat de taal niet. Alleen de *letter*, het *teeken* staat er, terwijl de taal heel en al *klank* is.

De meeste menschen denken over die kwesties niet na. Zoo is algemeen de gedachte verspreid, dat wij met de taal ter wereld komen. Wie echter een doofstom kind wil waarnemen, zal kunnen

bemerken, dat dit niet zoo is. Wij praten maar omdat wij *hooren* praten, en het doofstom kind is niet stom, omdat hem aan mond, tong of verhemelte wat deert of scheelt, maar omdat het *doof* is, omdat het niet *hoort* wat rondom hem gezegd wordt. Neen, gij kunt de taal niet koopen zooals een koek in een bakkerij. Wat gij in de boeken ziet, *hoort* gij niet; daar *ziet* gij alleen, zwart op wit, zekere teekens. Men zegt soms wel, dat de letterteekens in de boeken de afbeelding zijn der klanken, die wij uiten. maar dat is alweer onjuist. Wat in de boeken staat is zelfs geen afbeelding, geen abstracte voorstelling der taal, want, ik herhaal het, taal is *klank*, en *klank* kan men niet afbeelden, noch afschilderen, noch afteekenen, noch voorstellen op welke wijze ook. *Klanken* kan men alleen herhalen. In de boeken staan dus maar een reeks van teekens ter aanwijzing van en daardoor ter herinnering aan abstracte denkbeelden, die wij in klanken uiten. Er is geen enkele letter van het alfabet, die iets aan of in zich heeft, waaruit maar eenigszins kan afgeleid worden aan welken klank zij beantwoordt. Men geeft zich daarvan het best rekenschap, als men een taal leert die geschreven wordt met een ander alfabet dan dat waaraan men gewend is, b. v. het Sanskriet, het Grieksch, het Arabisch, het Russisch of Chineesch. Men behoort dan niet alleen de teekens als zoodanig te leeren, men moet ook hun klankwaarde leeren kennen, en dat moet men vernemen van buitenaf; de teekens zelfs leeren daaromtrent niets. De waarde moet ons *gezegd* worden. Zegt men ze U niet, gij zult er nooit iets over te weten komen. Laten wij ons dat toch goed in het hoofd prenten: letters zijn conventioneele teekens; zij staan in de plaats van zekere klanken, doch meer doen zij niet.

Ziedaar dus reeds een eerste hinderpaal, en geen geringe, om een taal uit de boeken te willen leeren. Men moge nog zoo lang en nog zoo opmerkzaam op of in het boek turen: de teekens leeren omtrent de uitspraak volstrekt niets en men kan er de taal slechts heel in de verte uit leeren spreken; zelfs als men U de klankwaarde der teekens zegt, is het nog niet goed mogelijk een taal uit boeken te leeren. Wilt gij er de proef op de som van hebben? Zij onder U die in het onderwijs zijn, zullen gemakkelijk deze kleine proef kunnen herhalen. Zegt dus tot een der leerlingen uit de klas, de letter *a* op het bord te schrijven. Hij zal het aanstonds zonder aarzelen doen. Vraagt hem: "Wat staat er op het bord?" hij zal U onmiddellijk een minder of meer zuiveren *a* klank laten hooren. Dat gaat alles voortreffelijk. Laat nu verder diezelfde letter *a* opschrijven verbonden met andere letters als *v*, *t*, *r*, enz. en geeft ten slotte een zinnetje op, b. v. "Vader gaat van avond naar huis". Laat het kind lezen, en het zal U, negen keeren op tien, tegenklinken "Voader goat van oavond naar uis." En of gij den leerling nu al doet opmerken, dat hij

daareven de *a* toch zuiver heeft uitgesproken, het zal niets baten, het is en het blijft nu eenmaal : "*Voader goat van oavond naar uis.*" (*Gelach.*) Zoodra de *a* in een woord komt is het voor het kind niet meer een aparte klank. Wat het dan leest zijn woorden, of nog beter *zinnen*. Wij spreken niet met losse woorden, noch minder met losse klanken. Wij spreken met zinnen. De eene voorstelling wekt de andere op. Het zinnetje dat op het bord staat is een eenheid, en het wordt als eenheid uitgesproken. Daarom zegt het kind : "*Voader goat van oavond naar uis*", alhoewel het den lossen klank *a* zuiver kan en desnoods zal uitspreken. Gij kunt die proefneming herhalen met alle mogelijke klinkers ; steeds zult gij denzelfden uitslag bekomen.

Daarenboven : die conventioneele teekens, waarover wij het hadden, zijn niet gemaakt met het oog op het Nederlandsch. Het alfabet dat wij bezigen, komt voort van het alfabet, dat zoo ongeveer in de vierde eeuw onzer jaartelling gebruikt werd om Latijn mede te schrijven. Of nu dat alfabet voor het schrijven van het Latijn al of niet aan de vereischten beantwoordde, is voor het oogenblik van geen beteekenis. Het komt er voor ons maar op aan te weten, en niet uit het oog te verliezen, dat dat alfabet maar in de verte voldeed aan de vereischten, om er Germaansche klanken mede te schrijven. Dat wil zeggen, dat men in onze boeken niet alle klanken en schakeeringen aangewezen vindt, die in de taal aanwezig zijn. Integendeel, er zijn zeer vele klanken, waarvoor in de boeken niet de minste aanwijzing bestaat. Aan den anderen kant, worden alle klanken niet steeds door een en hetzelfde teeken aangewezen, terwijl herhaaldelijk één teeken voor verschillende klanken moet dienen. Herinnert U de moeilijkheden, die gij ondervonden hebt om aan een kind Fransch te leeren schrijven. Als gij hem moet wijsmaken, dat de sisklank *s* niet alleen door *s*, maar ook door *c* kan aangewezen worden, en dat die *c* dan daarenboven nog eene *k* klank kan hebben, dan komt een kind, dat maar eenigszins logisch is aangelegd — en welk kind is dat niet ! — daar niet over, en gij moet een machtspreuk bezigen, om hem tot zwijgen te brengen. (*Gelach.*)

Om op ónze taal terug te komen, men zou wel geneigd zijn te zeggen, als men ons alfabet nagaat, dat de scherpe keel-letter *k* geen zacht equivalent heeft, d. w. z. dat de klank waarmee het Fransche woord *gué* begint in het Nederlandsch niet bestaat. Wat zeggen wij dan, als wij b.v. uitspreken : *ik ben* ? — wij hebben maar één klank *ei*, één klank *ou* en toch schrijven wij nu eens *ei*, *ou*, en dan eens *ij*, *au*. Voor den door den neus gesproken keelklank hebben wij geen afzonderlijk teeken ; wij geven hem weer door middel van de twee letters *n-g*, die echter als één enkelen klank moeten uitgespro-

ken worden. De leerlingen op school die *op de letter* leeren spreken, zeggen natuurlijk *ring-ch*, *koning-ch* en laten elke letter klinken, dat het een aard heeft. Dat de onderwijzer hun in Godsnaam zegge, dat zij *r-i-ng* moeten *uitspreken*, alhoewel er *ri-n-g geschreven* staat. Dat hij het hun zegge, en herzegge zoo luid hij het kan. Het zal nooit luid genoeg zijn. (*Gelach.*)

Ongeveer hetzelfde geval hebben wij met woorden als: *kunstje*, *kistje*, *vestje*, enz. Niemand die aanspraak maakt op de eer algemeen beschaafd Nederlandsch te spreken, zal de *t* in zulke woorden laten hooren, Hij zal dus zeggen : *kunsje*, *kisje*, *kasje*, *vesje* enz. ; zooals hij zegt : *meisje*, *mesje*, enz. en daarbij is *sj* de aanwijzing van één enkelen klank. Maar in Zuid-Nederland wil noch kan dat er bij vele menschen in. De *t* staat in de boeken en daarom spreken zij ze uit. Zij zeggen dus *kuns-t-je*, *kas-t-je*, *kis-t-je*, juist gelijk zij spreken van een *ri-ng-ch*.

Wij kennen dus reeds een tweede hinderpaal, die het aanleeren van het algemeen beschaafd Nederlandsch uit de boeken bemoeilijkt : aan de eene zijde leert men uit de boeken klanken, die in de werkelijkheid niet of niet meer bestaan, aan de andere blijft men onkundig van klanken die wél bestaan.

Er is een derde moeilijkheid. Die conventioneele teekens hebben een eerbiedwaardigen ouderdom, zelfs Mathusalem is zoo oud niet geworden ! Zooals wij gezien hebben, dagteekenen zij uit de vierde eeuw. Het heeft echter nog een heelen tijd geduurd, voor ze in onze gewesten bekend en gebruikt werden. Laat ons een oogenblik aannemen, dat zij den 6 November 813 te Antwerpen aanlandden, en dat ze op dat oogenblik aan alle vereischten voldeden. Sinds dien dag is de taal natuurlijk niet gebleven wat zij toen was. Op den dag van heden klinkt zij gansch anders dan toen, zoodanig dat er b.v. heel wat studie toe noodig is om nauwkeurig te weten, dat de taal die wij hier op dit oogenblik spreken, de geleidelijke ontwikkeling is van de taal die door de Salische Franken gesproken werd. De manier waarop de mensch spreekt, verandert aldoor. De gewone mensch merkt dat alleen, als de verandering zeer sterk geworden is, maar een man van het vak zal U zonder moeite bewijzen, dat de taal nooit ophoudt wijzigingen te ondergaan. Ja, een van die gehate philologen zal U niet alleen doen inzien, dat de taal uit de 4de eeuw niet meer dezelfde zal zijn in de 6de, in de 10de, in de 15de, of in de 18de eeuw, maar zelfs dat wij niet geheel eender spreken als onze ouders die nog heden leven ; dat wij dezelfde taal niet meer spreken, die wij in onze prille jeugd van hen hebben geleerd ; dat onze eigen kinderen niet geheel eender spreken als wij. Nog meer ! Hij zal U het bewijs geven, dat dezelfde persoon niet geheel zijn leven door dezelfde taal spreekt.

Maar terwijl aldus het spreken van den mensch aldoor wij-

zingen ondergaat, blijven de teekens, waarmede hij in de boeken zijn gedachten aanwijst, dezelfde ; zoo niet altijd durend, dan toch gedurende een heel langen tijd. Met veranderingen in het spreken gaan geen veranderingen in 't gebruik van de teekens gepaard, tenzij als de menschen er, om zoo te zeggen, niet meer uit kunnen, dat wil zeggen : telkens maar om de zooveel eeuwen. Dat komt, doordien die veranderingen de aandacht van het levende geslacht meestal ontgaan ; omdat de behoefte, om de gedach-
tenuitingen van verleden geslachten gemakkelijk te blijven verstaan, zeer groot is ; omdat het van zeer groot practisch belang is, dat er eenheid en gelijkvormigheid is in 't gebruik der teekens ; omdat het practisch vrijwel onmogelijk is hetzelfde geslacht herhaaldelijk nieuwe teekens aan te leeren. Enkel na eeuwen, als het verschil tusschen schrijfwijze en uitspraak te groot is geworden, gaat men over tot een herziening. Kortom, in de boeken krijgen wij een toestand van de taal te zien, die heel wat ouder is dan die, die door het levend geslacht gesproken wordt. Zoo komt het, b.v. dat men in de boeken en vandaar in de schriftelijke uitdrukking van onze gedachten, en ten slotte ook zelfs bij het deftig spreken, nog verbuigingen ziet floreeren, die sedert eeuwen uit het gebruik zijn verdwenen. Reeds in de 14de eeuw zei men, zooals nu : *deerste, dandere, doude*, maar men schreef nog : *die eerste, die andere, die oude*. Zoo schreef b.v. in dien tijd een Karthuizer uit Herne over de taal van onze welbeminden Jan van Ruusbroec :

"Oec is te merken dat dese boeken ghemaect sijn in onvermingheden brueselschen dietsche, soe datter luttel latijnscher ofte walscer woerden ofte van enighen anderen tale in sijn ghesaet. Ende oec is dat selve brueselsche dietsche volcomenre hier in gheset dant daer die lieden ghemeenlic spreken, in dien dat si dicwile in hare tale vernieuten ofte minderen haer pronominael artikelen, bi desen exempelen : Als si souden segghen *dat ierste, dat anderde, dat derde, dat vierde*, soe laten si ghemeenlic after die twee letteren van dien artikele *dat*, ende segghen : *Dierste, dandere, derde, tferde*, ende des ghelijcs in noch anderen sillen ende woerden. Mer om dat dese auctoer meinde die volle waerheit volcomelic te leren, soe heeft hi volmaectelic sine artikelen ende sine woerden ende sine sentencien ende sine boeken volscreven ende volbrocht, ter eren Gods ende (te) onse salicheit."

Gij hoort het : juist zooals wij nu spreken in den gewonen omgang, alhoewel wij het bijna niet durven als wij mooi praten willen. Ik herhaal het, uit de boeken leert men, op zijn best, een taal, die geen beschaafd mensch meer spreekt.

Ten slotte : bouw der zinnen, keus der woorden, en nog zoo veel meer, moeten aan heel andere eischen voldoen in een

geschreven dan in een gesproken verhaal of betoog. Niets is zoo onuitstaanbaar, niet waar, dan de eenvoudigste dingen met deftig gebouwde zinnen vol stadhuiswoorden te hooren vertellen. Onlangs nog, bij een mijner kennissen, was ik getuige van een grappig familietooneeltje, door zijn levenslustige zoontjes uitgelokt. De oudste daaronder, blijkbaar een leer- en leeslustige jongen van een jaar of tien die zijn rol ernstig scheen op te nemen, hoor ik eensklaps, na een tamelijk heftige scene tusschen zijn twee jongere broertjes, respectief 8 en 6 jaar oud, tot den jongste zeggen: "Pas op, hoor Koen! je moet Fried z'n toorn niet weer doen ontvlammen". (*Gelach.*) Het werd gezegd met stalen gezicht en tragisch gebaar. Welnu, als wij dat hooren, dan vinden we dat aardig, we vinden het dol; ik vond het althans zoo dol, dat ik het even van pret moest uitproesten, en ik vond, dat het toch wel aardig was van den jongen, zoo goed in de boeken te kijken. Maar uit den mond van volwassenen zou zoo iets ons belachelijk toeschijnen, ook dol — maar in een heel anderen zin. En toch gebeurt dat hier in Vlaanderen bijna dagelijks zonder dat iemand het bemerkt. Wie oog en oor open houdt, kan zulke koddige tooneelen zeer vaak waarnemen. Hetzelfde stalen gezicht, hetzelfde tragisch gebaar, dezelfde ultra deftige, ongewone stadhuiswoorden, om over de eenvoudigste dingen te praten, en omgekeerd. Daarbij komt nog, dat in Noord-Nederland woorden gebezigd worden, die daar nooit in tegenwoordigheid van dames worden uitgesproken, terwijl men ze hier in tegenwoordigheid van wel duizend dames zou gebruiken, omdat ze bij ons een geheel onschuldige beteekenis hebben. Vierde hinderpaal dus: de kracht van vele woorden leert men uit de boeken niet kennen.

Dat betoog zouden we zoo nog een poosje kunnen voortzetten, maar ik verbeeld me, dat het gezegde zal volstaan om U de overtuiging te schenken, dat ik naar waarheid heb beweerd, dat een algemeen beschaafd Nederlandsche taal in Zuid-Nederland nog niet *kan* bestaan, omdat wij ze hebben willen leeren met middelen, die daartoe niet geschikt zijn. Betreurenswaardige dwaling, gevolg van een even betreurenswaardige verblindheid op ander gebied. Als men een Vlaming, die maar eenigszins onderwezen is, vraagt: Welk is het beste, ja het eenige middel om echt Fransch, echt Engelsch, echt Duitsch, echt om het even welke taal te leeren? Dan zal hij U zonder eenige aarzeling, of hij moest volstrekt van zijn zinnen beroofd zijn, antwoorden: het beste, het eenige middel om Fransch, Duitsch, Engelsch, enz. te leeren, dat is die talen te leeren spreken zooals men ze spreekt in Frankrijk, Engeland, Duitschland, enz., hetzij door daarheen te gaan, hetzij door het op zijn minst te leeren van menschen uit die landen. Iedereen begrijpt als het ware van zelf, dat men wel de

1) en als men ze zo schrijven ?

zoogenaamde doode talen uitsluitend uit boeken leert, uit noodzakelijkheid des middels, maar dat men een levende taal alleen bij gebrek aan beters uit boeken leert. Iedereen is er nu overigens van overtuigd dat men een taal niet met de oogen, maar met de ooren leert. Alleen, als 't het Nederlandsch geldt, dan houdt die waarheid op waarheid te zijn. Vraagt dienzelfden Vlaming, waarover ik het zoeven had, wat het beste, het eenige middel is, om goed Nederlandsch te leeren, hij zal U aankijken, alsof hij het te Keulen hoorde donderen. Gij kunt op zijn gezicht lezen, dat hij er sterk aan twijfelt of het met uw geestvermogens wel volkomen in den haak is, maar zijn antwoord geeft te kennen, dat veeleer de zijne uit den haak zijn, en dat de logica alleen goed is om op de Universiteit — in het Fransch — onderwezen te worden. Inderdaad, zijn antwoord luidt niet : "Om goed Nederlandsch te leeren spreken, moet men spreken zooals men het in Noord-Nederland spreekt". Daaraan denkt hij geen oogenblik. Hij zal U veeleer uitleggen, dat wij hier immers Nederlandsch spreken, daarmee bedoelende, dat wij nergens elders moeten zoeken, wat wij hier hebben. Helaas, hij vergeet daarbij dat wij hier niet meer in Nederland zijn, maar in België, en dat België, het moge hybridisch zijn zooveel men wil, een *werkelijkheid*, en wel een zeer wreede werkelijkheid is, die we nergens zoo goed kunnen waarnemen, dan op het gebied der taal.

Onze Vlaming zal U verder nog wel wat weten te vertellen over de rechten van het Vlaamsche ras ; hij zal ook zeggen, dat er in de algemeene omgangstaal rekening moet gehouden worden met de Zuidnederlandsche dialecten ; dat het Nederlandsch, zooals het in Noord-Nederland gesproken wordt, ons volk niet zeer behaagt, dat ons volk het zelfs niet verstaat, en dergelijke drogredenen meer.

Over het argument, dat men in Zuid-Nederland goed Nederlandsch spreekt, hebben wij reeds recht gedaan. Nogmaals zeg ik u : "Een zwaluw maakt geen zomer". Laten we nu eens nagaan wat dat schermen met de rechten van het Vlaamsche ras beduidt. Ik ben geen anthropoloog, tot mijn spijt, maar de eerste anthropoloog de beste, zal voor een term als "Vlaamsch ras" bedenkelijk den neus optrekken. Hij zal U terstond betoogen, dat "ras" en "taal" elkander niet zoo volkomen dekken, als bij den aanvang der ethnologische studien, in het begin der 19^e eeuw, werd aangenomen. Waar blijven dan de rechten, als het ras niet meer bestaat ?

Men eischt voor Zuid-Nederland grooter invloed op de taal, op de geschreven evenals op de gesproken taal. Ik kan dergelijke gedachtengang zeer goed vatten ; hij kort voort uit het zeer menschelijk verlangen, ook iets in de melk te brokkelen te hebben. Wij mannen, ondervinden dat maar al te goed, als onze

vrouw ons zet waar de bezem staat. (*Gelach.*) Hier zou ik echter een paar vragen willen doen. Wie zal het wederzijdsche aandeel van Noord- en Zuid-Nederland bepalen? Wie zal beslissen wat en hoeveel het een dialect heeft te leveren, wat en hoeveel het andere? Wie zal bepalen, welke, in elk der dialecten, de "goede" bestanddeelen zijn, die in de algemeene taal zullen mogen opgenomen worden? Zullen we een reeks met referenda inrichten? Zullen we taalgemeenteraden, taalprovincieraden, ja zelfs een taalparlement bijeenroepen? Zal men in Noord-Nederland hetzelfde doen, om dan ten slotte een interparlementaire taalconferentie in te richten, een vereenigde vergadering van de Staten Generaal van Holland en België, om dan eindelijk te beslissen wat zal mogen gezegd worden en wat niet, wat zal mogen behooren tot de algemeene taal en wat dialect zal moeten blijven, met een woord: om de algemeene, gemeenschappelijke taal eens en voor altijd te codificeeren? Wie weet? *Similia similibus curantur*, zeggen de homoeopathen. Misschien dat de leden van onze gemeenteraden, provinciale staten en kamers van hun praatzucht zouden te genezen zijn door hun de nog grootere praatzucht te laten hooren van die niet meer de politiek, maar de taal besprekende colleges. Doch neen! Als ik bedenk dat de praatzuchtige politici in deze zaak zouden vervangen worden door de nog praatzuchtiger "taal-kenners" — ik zeg niet: taalkundigen! — dan zie ik nog den dag niet dagen waarop de bovenvermelde taalconferentie eindelijk haar werkzaamheden zal kunnen aanvatten, laat staan tot een goed einde brengen. (*Gelach.*)

Gesteld, dat het anders ware. Dan blijft het hemd immers nog nader dan de rok. De Westvlaming zal bij hoog en laag verzekeren, dat niets boven *zijn* dialect gaat. Daarentegen zal de Brabander en — gij zult mij wel niet tegenspreken — inzonderheid de Antwerpenaar, beweren dat *hij* het schoonste Vlaamsch spreekt, dat men in België hooren kan. Doch nog eens, neemt voor een oogenblik aan, dat al die moeilijkheden uit den weg geruimd zijn en dat het wederzijdsche aandeel van Noord- en Zuid-Nederland kan bepaald worden, en reeds bepaald is. Waar is dan de sanctionneerende macht? Wie zal er voor waken, dat de genomen beslissingen worden uitgevoerd? Zal men straf en boete stellen op het overtreden van die beslissingen? Zal men een keurkorps van taalpolitie-agenten oprichten, die zullen nagaan en afuisteren hoe de menschen spreken en schrijven? Zullen die taalpolitie-agenten een *ik*-zeggenden Oostvlaming, een *tiet*-zeggenden Westvlaming, een *kuus*-verlangenden Brabantschen, een *zoen*-verlangenden Hollandschen jongen bekeuren? Of als een Hollandsch meisje van haar pop zegt, dat *ie* gebroken is, in plaats van *zij*, wat zullen zij doen om ze te bestraffen?

Alle gekheid op een stokje : het is duidelijk, geachte Hoorders en Hoorderessen, dat hier geen voorschriften zouden baten. Hier is alleen wat te verwachten van den goeden wil en het gezond verstand der menschen. Maar daartoe is vóór alles noodig, dat zij een juist inzicht in — en een goeden kijk op de zaak hebben, wat hun, ongelukkig, precies ontbreekt. In het algemeen heeft men een heel verkeerd denkbeeld van de wijze waarop een algemeene taal tot stand komt. Deze bestaat namelijk niet, zooals zoo velen meenen, uit de gezamenlijke dialecten van een en denzelfden oorsprong; zij is ook niet een soort van bloemlezing uit verschillende dialecten; zij wordt niet geschapen door een minder of meer plechtige overeenkomst door gevolmachtigden van verschillende gewesten aangegaan; zij houdt niet opzettelijk rekening met de zoogenaamde "goede" bestanddeelen der dialecten, en kan dat overigens niet, om de afdoende reden, dat niet deze of gene geleerde, deze of gene vereeniging, deze of gene vergadering, de beslissing in handen heeft aangaande de goede of slechte bestanddeelen van een dialect of van een taal, maar omdat alleen het gebruik beslist en niets anders. Neen, de oorsprong van eene algemeen beschaaftde omgangstaal dient elders gezocht te worden.

De geschiedenis der talen leert dat, zoolang verschillende streken van één taalgebied even machtig of onmachtig, of los en vrij, tegenover elkander staan, iedereen de taal van zijn gewest blijft gebruiken. Maar Gij weet wel, dat in alle landen der beschaafde wereld, één bepaald gewest de hegemonie op politisch, economisch en intellectueel gebied heeft weten te bemachtigen, en dat heeft altijd en overal tot gevolg gehad, dat ook het dialect van dat oppermachtig geworden gewest een soort van hegemonie verkreeg over alle andere dialecten. Beter en nauwkeuriger: de beschaafde vorm van dat dialect, d.w.z. dat dialect zooals het klinkt uit den mond van de beschaafde menschen, of van hen die daarvoor doorgaan, dat dialect zooals het gesproken werd door de hoogere standen, werd het voorbeeld en het ideaal voor de menschen uit de andere gewesten. Het werd de algemeene taal van het geheele taalgebied. Men ging het spreken en schrijven in alle andere gewesten, terwijl de andere dialecten bleven wat ze altijd geweest waren: dialecten. Dat was reeds zoo in de oudheid; dat is ook zoo geweest in later tijd. De strijd om de hegemonie tusschen Sparta en Athene is U allen wel bekend; men heeft er U op de schoolbanken genoeg over gezegd, eenigen onder U zijn misschien van meening, dat men er U over gezaagd heeft. (*Gelach*). Welnu, gij zult U herinneren, dat tot in de 5^e eeuw v.C. elke Griek al wat hij te schrijven had, schreef in zijn plaatselijk dialect. Wij weten dat uit de documenten, die nog uit dien tijd zijn overgebleven. Met de vierde eeuw voor Christus wordt het echter anders. Toen was Athene wat

geworden! Haar macht en invloed waren zelfs zoo groot, dat het Attisch de *taal* van het proza werd ook buiten Attica. Weldra schreven ook Dorische en Beotische dichters in het Attisch. Gaandeweg ontstaat, met het Attisch als legger, maar met een groot deel Ionisch, vooral in den woordenschat, een voor heel Griekenland gemeenschappelijke taal, die iedereen wenschte te kennen, die iedereen *moest* kennen, op straf van voor een "barbaros", een vreemdeling, een niet-Griek gehouden te worden, en dat was het ergste dat een Griek overkomen kon. Deze gemeenschappelijke taal, de koinè, vervangt de plaatselijke dialecten, waarvan zij slechts enkele eigenaardigheden overneemt. Omstreeks de eerste eeuw na Chr. bestaat niets anders meer dan die koinè; alle dialecten heeft zij verdrongen, en de Middel- en Nieuwgrieksche dialecten die men thans spreekt, zijn de regelrechte voortzetting dezer algemeene taal, niet van de Oudgrieksche plaatselijke dialecten.

Een ander voorbeeld vinden wij in het land, dat wij thans Frankrijk noemen. Daar ontstonden uit het Latijn twee *talen*: het Provençaalsch in de zuidelijke, het *Fransch* in de noordelijke helft. Die twee *talen*, ik gebruik dit woord met opzet, worden ook de "langue d'oc" en de "langue d'oïl" genoemd. Deze benamingen komen voort van het verschil in de uitspraak van het woordje "oui" (ja), dat in het Zuiden "oc", in het Noorden "oïl" luidde. Welnu, die twee *talen* hebben ten allen tijde een groot aantal dialecten gehad en eeuwenlang is in Frankrijk gebeurd, wat in Griekenland en overal elders gebeurde: iedereen schreef zijn dialect. Onder de vier of vijf oudste gedenkstukken der Fransche letterkunde die tot ons gekomen zijn, is er slechts *één* in het Fransch, in den eigenlijken zin van 't woord; het is het leven van den heiligen Alexis. De meeste andere documenten zijn niet in het FRANSCH, maar in het Picardisch en het Bourgondisch.

In de 12e eeuw komt daar verandering in: het dialect van een zeer klein taalgebied, dat van het Ile-de-France, begint de voorkeur en daardoor den voorrang op alle andere te krijgen. De Fransche philologen zelf erkennen, dat hiervoor geen oogenschijnlijke reden bestond, die aan dat dialect inherent was. BRUNOT b.v. zegt zelfs, dat het noch rijker, noch leniger, noch weluidender was dan de andere toen bestaande dialecten; het had geen enkele buitengewone eigenaardigheid, die het van de andere onderscheidde. Integendeel: het had geen sterk uitgesproken kenmerken, het lag net in het midden van een aantal andere, en had iets van elk dezer. Alleen de politieke omstandigheden hebben het gemaakt tot wat het geworden is. Het was het dialect van het hof en van de hoofdstad; zijn vorderingen hielden heel eenvoudig gelijken tred met die van de *Ducs de France*, Het werd al vroeg als een bewijs van goede opvoeding be-

schouwd, te kunnen spreken zooals men dat deed te Parijs, inzonderheid als aan het hof, en reeds op het einde van de 12e eeuw was het voor een groot heer uit Picardië, uit Bourgogne of van waar ook, niet meer mogelijk in "Frankrijk" te komen en daar zijn dialect te spreken, getuige het avontuur van den Picardischen ridder Conon de Béthune aan het hof van Philips August. Deze ridder was, naar het schijnt, nogal dichterlijk aangelegd, en deed niets anders dan verzen maken, zooals een Fransoos dat doen kan. Ook wou hij aan het hof van Philips-August zijn kunst laten bewonderen. In een lofzang tot de edele Dames namelijk, trachtte hij zich zelf te overtreffen. Hij onder-vond echter alras, tot zijn spijt, dat er tusschen Fransch schrijven en Fransch spreken, toenmaals precies gelijk nu, een groot verschil bestaat. Het gedicht van Conon de Béthune maakte nl. zulk een koddigen indruk op zijn gehoor, dat allen in een luiden schaterlach schoten, en hij volkomen van zijn stuk gebracht werd. Het gedicht waarin hij zijn verdriet over dit voorval uitspreekt, is tot ons gekomen. Daardoor weten wij het.

In den loop van de 13de eeuw raakt het dialect van het Ile-de-France hoe langer hoe meer en hoe verder verspreid, dank zij uitwendige omstandigheden, die aldoor zeer gunstig daartoe waren; dank zij, vooral, de politiek der Fransche koningen, die de Fransche eenheid tot stand bracht. Feiten van het allergrootste belang in dat opzicht zijn: in 1101 de aankoop van het Berry door Philips I; een eeuw later de verbeurdverklaring van Touraine en Normandië door Philips-August, enz., want naarmate de kroon haar grondgebied vergroot, breidt zich ook het gebied van het Fransch uit: ook het Fransch dialect lijft om zoo te zeggen aldoor nieuwe provincies in. Iedereen wil met den koning en zijn hof op goeden voet staan; iedereen heeft een gunst te vragen; iedereen spreekt Fransch, want hij die een ander dialect spreekt, wordt uitgelachen. De vereeniging van het Noorden en het Zuiden, voorbereid door de kruistochten tegen de Albigenzen en voltrokken door de behendigheid der Fransche koningen, veroorzaakte de vernietiging van de beschaving en het verval van de tot dan toe zoo bloeiende taal der *troubadours*, de dichters der "langue d'oc" uit het Zuiden. Van dan af was de overwinning van het Fransch volkomen verzekerd. De bestuurlijke en rechterlijke instellingen van de 14^e eeuw, het toenemen van het gezag der Capetingers hebben haar bevestigd. Het dialect van het Ile-de-France kon de zware proef eener inwendige verandering onderstaan; het had geen mededinger meer te vreezen. Het was de algemeen beschaafde taal geworden.

Wat in Griekenland en in Frankrijk gebeurd is, gebeurde ook, mutatis mutandis, in Spanje, waar het Castiljaansch; in Duitschland, waar het Middelsaksische dialect; in Engeland, waar het

Londensche standard-dialect ; in Italië, waar het Toskaansch de algemeene taal geworden is.

In de Nederlanden is in de 17^e eeuw de hegemonie verkregen door het toen sterk onder den invloed van het Brabantsch staande Hollandsch-Zeeuwsch. Men kan dat betreuren, men kan het niet te niet doen. Integendeel, men moet ten opzichte van het Nederlandsch doen, wat men ten opzichte van het Fransch, het Duitsch, het Engelsch enz., doet. Wij beschouwen immers als goed Duitsch, goed Fransch, goed Engelsch, de taal die gesproken wordt in Duitschland, in Frankrijk, in Engeland. Daarover is iedereen het eens. Iedereen weet ook, dat het mooiste Fransch gesproken wordt *niet* te Parijs, maar in Touraine. Dat lezen wij ten minste in alle mogelijke boeken. En toch leeren wij geen Tourangeesch. Neen! Wij leeren Parijzer Fransch, en nog niet het eerste het beste Parijzer Fransch ; maar dat uit de toonaangevende kringen, liefst het Fransch der Parijsche boulevardiers, nog liever dat van de boulevardières. Evenzoo voor elk andere taal. Als wij logisch willen blijven, moeten wij hetzelfde doen ten opzichte van het Nederlandsch.

Zich niet langer te kanten tegen het dialect, dat het oppergezag heeft verkregen, is dus een daad van gezond verstand. Het is zelfs nog veel meer dan een daad van gezond verstand : het is een daad van welbegrepen eigenbelang. Wij staan hier tegenover een aantal dialecten, waarvan geen enkel de hegemonie heeft verkregen, kon noch kan verkrijgen, ten gevolge van zeer verschillende oorzaken, waarover wij niet zullen uitweiden, maar vooral van deze : dat de politische, economische en intellectuele hegemonie haar uiting vindt in een dialect, dat niemand onzer van natuur eigen is, in het dialect van het Ile-de-France : in het Fransch. Wat een vernedering !

Die hegemonie staat daarenboven vijandig tegen ons over, en meer dan een halve eeuw heeft zij ons, volkomen terecht, onze hopeloze verdeeldheid in het gezicht geslingerd. Laten wij er dus toch mede uitscheiden, louter om gevoelsredenen te ijveren elk voor zijn dialect! Laten wij zonder omwegen, het algemeen beschaafd, zooals het in Noord-Nederland gesproken wordt, ook gaan spreken ! De algemeen beschaafde omgangstaal worde aldus de band die alle Zuidnederlanders uit de verschillende gewesten van Vlaamsch-België onderling vereenigt en ons als geheel verbindt met de andere loten van den Nederlandschen stam benoorden den Moerdijk.

Laat U niet wijsmaken, dat het ijveren voor de algemeen beschaafde omgangstaal voortspuit uit minachting of gering-schatting der dialecten, zooals zoo vaak wordt beweerd. Juist de jongere taalkundigen, die ijveren voor het algemeen beschaafd Nederlandsch, schatten onze dialecten veel beter naar waarde,

bestudeeren ze veel nauwkeuriger, veel grondiger, en vooral met veel meer methode, dan de particularisten het ooit hebben gedaan of konden doen.

Het ijveren voor een algemeen beschaafde omgangstaal, zooals die in Noord-Nederland gesproken wordt, spruit evenmin voort uit zucht tot naäperij of uit gebrek aan zelfstandigheid. Het is evenmin de bedoeling onze Noorderbroeders een beleefdheid te bewijzen, noch die hun een voordeel te bezorgen. Of *zij* er, alles wel beschouwd, wat bij te winnen hebben, staat nog te bezien; of wij *hun* al of niet daarmede een genoegen doen, kan ons volkomen onverschillig laten. Hoofdzaak is: dat *wij* er *alles* bij hebben te winnen. Eendracht maakt macht! ja, maar: Eenheid is macht! Bedenkt toch, dat het Nederlandsch sedert drie eeuwen door onze Noorderbroeders gebruikt wordt, zoowel om de diepzinnigste, als om de eenvoudigste gedachten uit te drukken; zoowel om te schrijven over de mutatie-theorie van Hugo De Vries, als over het bakken van pannekoeken; om de differentiaal-rekening en de bolvormige-driehoeksmeting uiteen te zetten, zoowel als om kindergedichtjes te rijmen; zoowel om het woord Gods van op den kansel te verkondigen, als om een onwillig kind te berispen; zoowel om een politieke theorie en sociale utopie te ontwikkelen, als om te betoogen, dat tweemaal twee vier is. Door den wederzijdschen invloed van geschreven en gesproken woord op elkander heeft het algemeen beschaafd Nederlandsch een rijkdom, een smijdigheid, een diepte verkregen, die aan geen enkele onzer dialecten eigen zijn, en waarin het voor geen enkele taal ter wereld hoeft onder te doen. Niet de taal is het, die, als het er op aan komt, tekort schiet — het is de mensch!

Men moet evenmin meenen, dat het verspreiden van het algemeen beschaafd Nederlandsch alle invloed van de dialecten te niet doet. Alleen: die invloed is niet te verkrijgen door hem met een of ander geweldig gebaar en op hoogen toon te eischen. Laten wij bedenken, dat de taal niet iets is dat buiten den mensch, dat op zich zelf bestaat. Als wij spreken van een taal die hier of daar bestaat, als wij spreken van het leven der taal, als wij spreken van de taalgeschiedenis, van de ontwikkeling van de taal en van hare bestanddeelen, dan gebruiken wij een beeldspraak, en het is goed en noodzakelijk dat nooit uit het oog te verliezen. Strikt genomen bestaan geen talen; er bestaan alleen menschen die spreken, die hun gedachten uitdrukken met behulp van een zeker aantal klankverbindingen, die een conventionele beteekenis hebben. Invloed hebben op iemands taal wil dus zeggen: invloed hebben op de keus van de hulpmiddelen waarvan iemand zich bij het uiten van zijn gedachten zal bedienen, en om een dergelijken invloed te verkrijgen, moet ge indruk

weten te maken op den mensch zelve. Om blijvenden indruk op den mensch te maken, daartoe bestaat maar een middel : zeg of schrijf geniale dingen in een genialen vorm, en gij zult invloed hebben op de taal van anderen. Begin maar met genie te hebben, en al het overige zal U worden toegeworpen !

Er zijn er nu die zeggen, dat het Nederlandsch, zooals het in Noord-Nederland gesproken wordt, niet mooi is. Of iets al of niet mooi is, is haast altijd een subjectief oordeel : *de gustibus non disputandum*. Wat mij betreft, ik zou zeggen : er zijn geen mooie talen. Er zijn alleen menschen die spreken ; er zijn menschen die mooi spreken, er zijn er anderen die leelijk spreken. De eene is met een fraaiere, rijker, welluidender orgaan begiftigd dan de andere, maar iedereen kan zich een zuivere uitspraak, een rijken woordenschat, een nauwkeurigen woordenkeus, een verzorgden zinsbouw eigen maken.

Het spreken van algemeen beschaafd Nederlandsch geeft een onmiskenbaar aanzien, een waar prestige. Dat men daarmee geen valsche ontzag inboezemt, kunt gij opmaken uit die uiting van den hooggeplaatsten man tegenover mijn vriend, die ik straks mededeelde. Zulk een prestige kan men nooit, met om het even welk Zuidnederlandsch dialect, verkrijgen : hoe mooi en knap gij het ook spreekt, dialect blijft dialect. Gaat te Gent in een winkel en spreekt Gentsch. Vraagt b.v. een paar kousen, een dasje, of wat gij maar wilt. De jonge dame, die achter de toonbank troont, en ook een Gentsche is, zal U in het Fransch antwoorden. Indien gij nu voortgaat Gentsch te spreken, en daardoor te kennen geeft het Fransch niet te verstaan, zal zij zich misschien verlagen Gentsch te spreken. Spreek haar aan in 't Brusselsch, Antwerpsch, Brugsch, het zal haar lachlust gaande maken. Zij kan wel geen Antwerpsch, Brugsch of Brusselsch, maar ze kan Gentsch, en dat is in haar oog evenveel. Maar spreek eens Nederlandsch ! Dan gebeurt plotseling een heele ommekeer. Zij zal haar Fransch laten varen en haar uiterste best doen om te spreken zooals U doet. Zij gevoelt onwillekeurig, dat gij iets kunt, dat zij niet kan, en daaruit spruit haar ontzag voor U, Uw invloed op haar voort. Wij hebben immers altijd een zeker ontzag voor iemand die iets kan, dat wij niet kunnen. Gij kunt het dagelijks ondervinden, indien gij b. v. met werklieden spreekt. Ik had deze week met metselaars uit Zwijnaarde te doen en natuurlijk ken ik geen Zwijnaardsch. (*Gelach*). Ik kan slechts spreken zooals ik gebekt ben. Wat doet nu zoo een eenvoudig werkman ? Het was een stukadoor of plekker, zooals wij te Gent zeggen. Wel, zoo dacht waarschijnlijk die plekker, voor dien mijnheer is het Zwijnaardsch niet geschikt, dat verstaat hij niet, ik moet mijn best doen om hem in "schoon Vlaamsch" te woord te staan. Het was misschien twintig jaar geleden, dat hij de school

had verlaten, en sindsdien had hij als geestesvoedsel zeker niets anders genoten (!) dan de Gentsche centenblaadjes, het "Vooruitje", het "Gentenaarken", of wat weet ik nog. Hij zette nochtans zijn beste beentje vooruit om met mij te spreken, wat hij dacht Nederlandsch te zijn. Het klonk wel wat onbeholpen, maar het deed mij toch zeer goed aan het hart !

Een ander voorbeeld van het prestige, dat het beschaafd Nederlandsch spreken uitoefent op hen, die het niet kunnen, kwam in den allerlaatsten tijd tot mijn kennis. De zoon van een mijner vrienden is namelijk soldaat geworden ; hij is naar een regiments-school gestuurd, en daar heeft hij iets heel merkwaardigs onderzonden. Gij weet wel, dat de tijd nog niet geheel voorbij is, dat de ouderen in den dienst de nieuw ingelijfden een krachtproef laten ondergaan, waaruit zal blijken, of de nieuweling een speelbal in hun handen zal zijn, ofwel iemand op wiens daden en... vuisten zij zullen moeten passen. Welnu, bij den jongen man waarvan ik spreek, is dat niet gebeurd. Waarom niet ? Wel, de ouderen fluisterden elkander toe : "hij spreekt zoo schoon Vlaamsch !" Hij bleek wat te kunnen dat de anderen niet konden. Dat heeft hem een riem onder het hart gestoken ; daardoor heeft hij een zeker ontzag weten in te boezemen, en... men heeft hem met rust gelaten ! Vergeet zulke voorbeelden niet. Wat bij jongelieden zoo gebeurt, kan, met des te meer reden, ook bij meer ontwikkelden gebeuren.

Om hetgeen ik U aanprijs te doen verwerpen, zal men U ook nog zeggen, dat de eigenaardigheden van de Zuidnederlandsche dialecten niet mogen teloorgaan ; dat deze zooveel eerbiedwaardige overblijfselen bewaard hebben, die tot schade en schande voor den rijkdom van het Nederlandsch zullen moeten worden prijs gegeven. Dank zij die overblijfselen, zouden onze dialecten volmaakter zijn dan het "Hollandsch" en er derhalve aanspraak op hebben, dat er bij het vormen van de algemeene taal meer rekening mede worde gehouden. Wij zullen ons niet ophouden om te betoogen, wat men hier te lande nog nooit schijnt bedacht te hebben, nl. dat in de taal der noordelijke gewesten evenveel eerbiedwaardige overblijfselen bewaard zijn als in die der zuidelijke, noch om te bewijzen dat geen enkele levende mensch iets te stellen heeft met de vormen van zijn taal in een vroegere periode: deze zijn voor den thans levenden en sprekenden mensch dood en vergeten, en dienen alleen nog tot onderwerp van de diepzinnige meditatie en elucubratie der geleerden, een onderwerp dat maar al te vaak een bovenwerp blijkt te zijn.

Laten wij er echter wel op wijzen, dat geen onzer Zuidnederlandsche dialecten, vooral wat de klankleer betreft, rijker is aan bestanddeelen uit een vroeger periode dan het Westvlaamsch ; ergo, zou dat dialect in het stelsel, dat sommigen verdedigen, de

meeste aanspraken hebben, en zou men, om consequent te zijn, moeten voorstellen, niet het Brabantsch, noch het Limburgsch, noch het Antwerpsch, noch het Brusselsch, maar de taal, gesproken aan de boorden van het Minnewater, tot algemeen Nederlandsch te verheffen. Alleen zullen velen dan niet inzien, waarom men zich, eenmaal op dien weg, niet nog consequenter zou betoonen. Het eerste het beste onzer dialecten was in de 12^e eeuw b.v., nog rijker aan eerbiedwaardige overblijfselen, dan het reeds zoo rijke tegenwoordige Westvlaamsch ; het Oudnederlandsch of het Oudnederfrankisch waren daaraan nog oneindig rijker dan het rijkste Middelnederlandsch dialect ; het Oudnederlandsch was al een jammerlijke en deerniswaardige bastaard, vergeleken met het algemeen Germaansch, enz. Om kort te gaan, aangezien elke taalperiode aan eerbiedwaardige overblijfsels merkelijk armer is dan die, welke er onmiddellijk aan voorafgaat, zie ik niet in, waarom wij niet ineens tot den grootsten klank- en vormenrijkdom zouden terugkeeren, waarom wij niet eenvoudigweg Indo-Germaansch zouden gaan praten ! Het zou zoo welluidend zijn ! (*Gelach*).

Weer anderen zeggen, dat wij geen eenheid kunnen bereiken, dat ook in Noord-Nederland geen eenheid bestaat. Iedereen weet wel, dat volstreckte eenheid nergens bestaat. Er kan natuurlijk alleen sprake zijn van een betrekkelijke eenheid, van een toestand die zich aan den oningewijde als een eenheid voordoet. Zelfs als wij uit al onze krachten naar eenheid streven, dan nog zullen er voor den ingewijde talloze verschillen zijn : dat ligt aan even talloze oorzaken van tijd en plaats, van omgeving en opvoeding, van den physiologischen bouw der spreekorganen bij elken mensch. Maar wat zal het dan zijn, als wij *niet* naar eenheid streven, maar naar verscheidenheid ? Het gevolg zal zijn, niet verscheidenheid, maar een Babelsche spraakverwarring.

Zoo zou ik nog lang kunnen voortgaan met een voor een de opwerpingen van andersdenkenden te weerleggen. Slechts een paar wil ik nog bespreken, omdat ze fonkelnieuw zijn.

Kort geleden werd door een gezaghebbend man ongeveer als volgt geredeneerd : « Men ondervindt zoo dikwijls, dat de Zuidnederlandsche menschen het Noordnederlandsch niet kunnen verstaan, of althans niet in allen deele kunnen verstaan, terwijl (luister naar het schoone compliment) de Vlaming die in Noord-Nederland komt, overal verstaan wordt. Dus, *wij* spreken het echte Nederlandsch ! » Alleen vergeten zij die dat zeggen, dat er menschen zijn die heel Zuid-Nederland hebben afgereisd, net als een handelsreiziger, — men heeft mij althans meer dan eens voor een handelsreiziger aangezien, en ik geloof dat ik er ook op lijk, als ik hier of daar een handschrift weet liggen. (*Gelach.*) Welnu, het is mij op mijn "strooptochten" door Vlaamsch-België

nog nooit gebeurd dat men mij niet verstond, alhoewel ik, zooals reeds gezegd, geen ander taaltje ken dan dat, dat ik op dit oogenblik tot U spreek. En dan zou het omgekeerde, d.w.z. dat de Vlamingen in Noord-Nederland begrepen worden, bewijzen, dat **wij** het echte Nederlandsch spreken! Maar het zou waarachtig toch al te gek en al te dol zijn, indien die menschen, die wij alle dagen als stam- en taalgenooten begroeten en huldigen, indien die Noord-Nederlanders ons boekenvlaamsch, ons minder of meer vernederlandscht Vlaamsch heelemaal niet verstonden. Die menschen hebben ook "boekies" gelezen; zij weten iets van onze taaltoestanden, zoodat zij wel vatten wat wij zeggen willen, indien zij niet al te "boos" van aard zijn.

Men hoort ook nog dat het "Nederlandsch", dat ik U zoo aanprijs, dat dit eigenlijk een taal is, waarin de *n* op het einde der woorden niet uitgesproken wordt. De menschen, die Noordnederlandsch praten, zouden dus menschen zijn die trek hebben om iets te *ete*. Wat een misdaad! Zulk spraakgebruik zou de taal verarmen. Weet men dan niet dat men b.v. te Gent niet anders spreekt? en dat b.v. een hongerige Gentsche jongen "nen" boterham vraagt? Daar is het heel het lidwoord "een", dat wegvallt. Alhoewel die eind-*n* *nergens* meer uitgesproken wordt, meenen de goede Vlamingen dat ze moeten zeggen eten, omdat het zóó in de boeken gedrukt wordt!

Een ander misdrijf in de oogen onzer tegenstanders is, dat het onderscheid der geslachten in Noord-Nederland verdwijnt. Net alsof er, in Zuid-Nederland, in de geslachten werkelijk eenheid bestond; net ook, alsof het onderscheiden van de geslachten, behalve van levende wezens, voor den gewonen mensch van eenige beteekenis zou kunnen zijn. Wij praten toch zeker niet om een grammaticus in de gelegenheid te stellen een nieuw schoolboekje uit te geven; wij praten omdat wij malkaar wat te zeggen hebben; als wij niets te zeggen hebben, en verstandig zijn, zwijgen wij. (*Goedkeurend gelach*). Om de schaal even te houden, zou ik de aandacht kunnen vestigen op allerlei klanken uit het Noordnederlandsch, die wij kwijt zijn. De Vlamingen zijn b.v. volstrekt niet meer in staat behoorlijk een tong-*r* uit te spreken. In Noord-Nederland doet men het overigens ook niet al te goed. Alleen de Friezen spreken die *r* nog volmaakt goed uit. Men is daarop attent geworden in Holland, met het gevolg dat een aantal menschen uit het onderwijs les gaan nemen in het juist uitspreken van die tong-*r*. Ik laat voor 't oogenblik alle beoordeeling van dat streven, om tegen een historischen gang in te gaan, ter zijde; maar zeg U: dáartoe zijn wij in Zuid-Nederland nog niet gekomen. Van het gek figuur dat de Vlamingen gewoonlijk slaan met het al of niet uitspreken der *h* zullen we maar niet meer praten.

De *h*ing-*r* ging overheeren; *r* is reactie
van sprekers, en men kan denken die
tong-*r* bewaarden.

Men zegt ook, dat de Noord-Nederlanders de beteekenis der woorden veranderen, "vernauwen", en daardoor de taal verarmen en verknoeien. Ik ben een der medewerkers aan het woordenboek van De Vries en Te Winkel, waaraan sedert 1852 zooveel menschen hun kracht, hun arbeid, hun tijd en hun moeite hebben besteed; dat ook door aandrang uit het Zuiden is tot stand gekomen; dat ook in Zuid-Nederland bij tallooze gelegenheden gehuldigd werd en wordt als een vaderlandsch "Taalmuseum" voor Noord en Zuid. Welnu, zij die beweren, dat de Noordnederlanders de beteekenis der woorden vernauwen, bewijzen zoodoende alleen, dat zij dit veelgeprezen woordenboek nooit hebben opengeslagen, en dat zij de taal niet genoegzaam kennen. Anders zouden zij weten, dat een en hetzelfde woord een groot getal beteekenissen kan hebben, waarvan een zeker getal alleen in het Zuiden, en de overige in het Noorden bekend zijn. Dat er dus niet alleen een zeer groot getal woorden, maar tallooze beteekenissen van hier bekende woorden alleen in Noord-Nederland gebruikelijk zijn, daarvan schijnen velen in Vlaanderen niet het flauwste vermoeden te hebben. Ziedaar dus Hollands armoede. Neem b.v. het woordje "oolijk". Wij geven er gewoonlijk de beteekenis aan van "slim". Maar als, in de "Camera Obscura", dokter Gerrit Witse vraagt: "Hoe gaat het met Barte?", hoe klinkt dan het antwoord van de zuster der zieke? "Oolijk, dokter, oolijk". Dat woordje "oolijk" heeft hier niet de beteekenis van "slim", die wij er gewoonlijk aan hechten; maar die van *slecht*, die in Vlaanderen maar hier en daar, maar in Holland overal bekend is. Nogmaals, zonderlinge armoede!

Men heeft ook antwoord gegeven op de vraag: "Waar spreekt men het beste Nederlandsch?" Dat antwoord luidt: "Het beste Nederlandsch wordt gesproken in Zuid-Nederland en nergens elders". Wel werd daarbij erkend dat niet iedereen het goed doet; dat slechts een zeker aantal personen goed spreken. Vergun me dus nogmaals het spreekwoord te herhalen, waarvan ik zooveel houd: "Eén zwaluw maakt geen zomer". Het komt er niet op aan, dat A. B. en C. goed *kunnen* spreken als 't past, bi appetite. Het komt er op aan, dat de algemeenheid van ons volk het *alldoor* doe. Daarenboven, indien men mij op den man af vroeg: Waar spreekt men het beste Nederlandsch? zou ik antwoorden: "Mijnheer, Gij redeneert niet goed. De vraag wordt verkeerd gesteld. In dezen tijd van hoe langer hoe drukker verkeer is de taal minder dan ooit vast aan één plaats, aangezien de taal buiten den mensch niet bestaat; als wij zwijgen zijn alle talen ter wereld, zonder onderscheid, dood! Neen, de vraag dient niet zoo gesteld te worden. Men behoort niet te vragen: waar spreekt men, maar: *wie* spreekt het beste Nederlandsch?" Het is waar, als de vraag zoo gesteld wordt, dan gaat het niet meer zoo

gemakkelijk met groote, maar holklinkende woorden aan te komen, zooals b.v. "De Hollanders spreken met de keel en wij spreken met de lippen". Ik zou dien Hollander willen zien, die met de keel, en dien Vlaming, die met de lippen spreekt. (*Gelach*). Als men zegt : "Onze taal is lippenspel", dan is dat een zinledig woordenspel, niets meer; daar zit niets achter. Onze lippen hebben wij natuurlijk bij het spreken broodnoodig — de mannen van het vak weten dat ! — maar buiten de lippen komt er nog heel wat anders bij te pas, niet alleen de keel, maar ook de tanden, de tong, het gehemelte, alles werkt mee, tot het diepste van het strottenhoofd. En dan komt men ons vertellen, dat de taal enkel "lippenspel" is. Zoo spreken de ketters, neen, de dilettanten, maar zij dolen ; zij weten niet waarvan zij spreken.

Ten slotte — indien gij nog geduld hebt om zoo lang te luisteren — is er nog een argument, nieuw uitgevonden, pas geboren, nog maar een paar dagen oud, en ik sta er in bewondering voor. Men waarschuwt hen, die algemeen beschaafd Nederlandsch willen spreken, voor het gevaar der *Kollewijn*sche *uitspraak*. Schudt gij en beeft gij niet? De *Kollewijn*sche *uitspraak* is nu de vijand geworden. *Kollewijn* en *uitspraak* ! Hoe men dat samenrijmt, heb ik tevergeefs trachten te begrijpen. Wij hebben het gehad over de veranderingen, die alle taal in den loop der eeuwen ondergaat, en over de moeilijkheden om de geschreven aanwijzing van het gesproken woord in gestadige overeenstemming met die onafgebroken veranderingen te houden : de voornaamste moeilijkheden heb ik U, zelfs misschien wat al te breed naar uw zin, uiteengezet ; maar dit neemt niet weg, dat ook ik van oordeel ben, dat op dit oogenblik een wijziging in de teekens, die wij thans gebruiken, *noodzakelijk* is geworden. Zooals gij weet, wordt daarvoor in Noord-Nederland zeer veel geijverd, en is reeds veel weg afgelegd. Dat zal ook ons, Zuidnederlanders, ten goede komen. Als de peer rijp is, zal ze ons in den schoot vallen, ook zonder dat wij onzen kostbaren tijd verspillen aan polemiek, aan een nieuwen spellingsoorlog. Als de zaak in Noord-Nederland haar beslag zal gekregen hebben, zal "Vlaamsch-België" vanzelf volgen. Intusschen kunnen wij tijd en moeite aan beter, nuttiger en dringender zaken besteden. En wie gebruik wil maken van de nieuwe, zoogenaamde *Kollewijn*sche *spelling*, heeft daartoe geen machtiging bij koninklijk besluit noodig. Ik zeg : *Kollewijn*sche *spelling*, want van een *Kollewijn*sche *uitspraak* spreken, is de zaak omkeeren.

Als op dit oogenblik de kwestie eener nieuwe spelling aan de orde staat, dan is dat alleen hierdoor mogelijk, doordien de mannen van het vak hebben ingezien, dat het niet langer aangaat de "oude" spelling onveranderd te blijven bezigen, — omdat wij met onze tegenwoordige "spelling" een taal voorstellen, die sedert lang

niet meer bestaat. Zij die dat laatste argument hebben meenen uit den hoek te moeten halen, of te ontdekken, indien ik mij zoo mag uitdrukken, die bewijzen niets anders dan dat zij een verkeerd inzicht hebben in zaken en feiten. De letters staan gedrukt, aldus redeneeren ze, "de beschaafde uitspraak, die we noodig hebben, is er eene waarbij elke letter tot haar recht komt". Dus kunstje; de *t* staat er, dus ze *moet* uitgesproken worden. Dus ook *vis chen*, *bos chen*, *mens chen* en niet alleen dat, maar dus ook *visch*, *bosch*, *mensch*, enz. Dus ook *ring-ch*, *koning-ch*, enz. enz. Ja, dan spreekt men volgens het begrip van Zuid-Nederland, maar, hoop ik, niet meer volgens *Uw* begrip. (*Toejuichingen*).

Dames en Heeren! Een geestdriftige en wél-sprekende jongelingschap heeft gewild, dat *ik* dezen avond tot U zou spreken, ik, die noch welsprekend, noch geestdriftig ben, en dat des te minder, daar ik er allesbehalve van overtuigd ben, dat het ongestoord voortbestaan van het Nederlandsch in onze gewesten voor altijd verzekerd is. Voor een opmerkzaam toeschouwer en toehoorder moet het duidelijk zijn, meen ik, dat in onze gewesten een nieuwe taal zal ontstaan, ja reeds bezig is te worden en zich te ontwikkelen, een soort mengeltaal, Vlaamsch-Fransch of Fransch-Vlaamsch : welke van die twee bestanddeelen de overhand zal hebben, kan alleen de toekomst uitwijzen, maar het zal dan toch een nieuwe taal zijn. Er zijn, geloof ik, maar twee factoren, die de ontwikkeling van die mengeltaal, zooniet geheel beletten, dan toch tot een minimum kunnen reduceeren. Die twee factoren zijn : de vervlaamsching der Gentsche Hoogeschool en een snelle verspreiding van het algemeen beschaafd Nederlandsch, zooals het in Noord-Nederland gesproken wordt. Die twee factoren alleen kunnen, geloof ik, het "Vlaamsch", of beter gezegd het Vlaamsche Volk, op de helling waarop het aan het schuiven is, tegenhouden. Dat een edelaardige jongelingschap dat heeft ingezien, en met beleid en met kennis een krachtige beweging in dien zin heeft op touw gezet, strekt haar tot hooge eer; — dat Gij met zoovelen en met zooveel geduld mijn eenvoudig woord aandacht hebt willen schenken, is bemoedigend voor iemand die eenigszins sceptisch is aangelegd, en schenkt nieuwe hoop voor de toekomst. Mocht ik er in geslaagd zijn U inzicht te hebben geschonken in dit gewichtig vraagstuk en U te hebben overtuigd waar onze redding ligt, onze redding, maar tevens onze plicht!

Ik dank U allen zeer.

(*Langdurige, levendige toejuichingen*).